

Augustyn Ciesielski

Rys historyczny kultu bł. Benigny

Collectanea Theologica 38/2, 177-180

1968

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O. AUGUSTYN CIESIELSKI

RYS HISTORYCZNY KULTU BŁ. BENIGNY

Wśród wielu świętych i błogosławionych, których wydała Polska w XIII wieku, znajduje się także bł. Benigna, jedyna polska męczennica. Od połowy XIV wieku do roku 1879 miała własny formularz mszalny i oficjum brewiarzowe. Kult publiczno-liturgiczny bł. Benigny, trwający około 500 lat, związany jest z dwoma miastami: Wrocławiem, gdzie bł. Benigna poniosła śmierć męczeńską i Włocławkiem, dokąd przeniesiono jej relikwie.

Dzieje tego kultu można podzielić na trzy okresy:

1. do ukazania się drukowanych ksiąg liturgicznych,
2. od ukazania się tych ksiąg do zakończenia Soboru Trydenckiego,
3. od Soboru Trydenckiego do roku 1879.

Najstarszym dowodem kultu bł. Benigny jest brewiarz rękopiśmienny włocławski¹ z końca XIV w., który wymienia uroczystość błogosławionej pod datą 18 sierpnia. Uroczystość ta posiadała własną orację.

Na początku XVI w. diecezja włocławska postarała się o własny drukowany brewiarz podręczny, tzw. *Viaticum*². Również w tym brewiarzu mamy święto bł. Benigny z własną oracją. Z kolei nowy brewiarz drukowany, wydany w Krakowie w 1542 r. umieścił uroczystość bł. Benigny pod datą 19 sierpnia. Natomiast w mszale wydanym dla całej prowincji gnieźnieńskiej w roku 1555 uroczystość bł. Benigny jest umieszczona pod datą 18 sierpnia.

Po soborze Trydenckim, kiedy to Pius V zastrzegł prawo wydawania ksiąg liturgicznych wyłącznie Stolicy Apostolskiej, bp włocławski Hieronim Rozdrażewski polecił dostosować mszał używany w jego diecezji do mszału rzymskiego; w tym mszale znajduje się także wzmianka o uroczystości bł. Benigny. Pod koniec XVI w. ustalono nowe teksty do brewiarza i mszału dotyczące oficjów patronów polskich. W tym nowo wydanym patronacie³ znajduje się specjalny formularz mszalny na dzień 19 sierpnia o bł. Benignie. Formularz o bł. Benignie jest umieszczony także w wydanym wielokrotnie *Proprium*⁴.

¹ Biblioteka Seminarium Włocławskiego: Cod. 13. Brewiarz Włocławski, perg. XIV w.

² Tamże, *Viaticum Vladislaviense*, Ed. Creslaus de Kurozwęki, Nürnberg 1502, Jerzy Stuchs.

³ Biblioteka Jagiellońska: *Missae Propriae Patronorum et festorum Regni Poloniae ad normam missalis Romani accomodatae*, Cracoviae 1606, in officina Andreae Petricovii A. D. 1605.

⁴ Biblioteka Seminarium Włocławskiego: *Missae Propriae ...*, Viennae Austriae Typis Mathaei Cosmerovii 1668; *Missae Propriae ...*, Cracoviae 1699; *Missae Propriae ...*, Antverpiae Typ. Plantiniana Baltas. Moreti 1700; *Missae Propriae ...*, bez podania roku. Kalendarz liturgiczny obejmuje od r. 1778—1801;

Z całą stanowczością można twierdzić, że do pierwszej połowy XVIII w. cała diecezja wrocławska obchodziła święto bł. Benigny. Potem uroczystość tę obchodziła tylko katedra wrocławska. Ostatnią wzmiankę o uroczystości bł. Benigny zawiera *rubricella* z roku 1880⁵. W późniejszych rubrycelach nie spotykamy już tego święta, ponieważ zostało ono pominięte przy układaniu nowego kalendarza liturgicznego dla diecezji wrocławskiej. Pominięte zostało z tej racji, że nie znajdowało się w martyrologium rzymskim.

Drugim poważnym dowodem czci publicznej, jaką odbierała bł. Benigna jest kult jej relikwii. Relikwie bł. Benigny znajdują się obecnie w katedrze wrocławskiej i w kościele parafialnym w Koronowie. Najstarszą wiadomość o istnieniu tych relikwii w katedrze wrocławskiej zawierają akta Kapituły Wrocławskiej z roku 1584⁶. Mimo to, nie wiemy dokładnie kiedy i przez kogo relikwie bł. Benigny zostały sprowadzone do Wrocławka. W każdym razie miało to miejsce w późnym średniowieczu. Na podstawie przekazów historycznych można sądzić, że relikwie te sprowadził do Wrocławka Henryk z Legnicy, syn księcia Waclawa z Legnicy, kanonik św. Krzyża i dziekan we Wrocławiu, który przed 15.X.1389 r. został mianowany przez Urbana VI biskupem w Kamerich (Cambrai), a następnie w tym samym roku objął biskupstwo we Wrocławku. Odtąd ożywiły się kontakty Śląska z Kujawami i prawdopodobnie wtedy nastąpiło przeniesienie relikwii bł. Benigny z Wrocławia do Wrocławka. Po przeniesieniu relikwii do Wrocławka powstał nowy ośrodek kultu bł. Benigny, natomiast dawne ognisko — Wrocław, gdzie błogosławiona dotąd odbierała kult, przygasło. Pozostała tylko tradycja i kult prywatny. We Wrocławku przez blisko 500 lat, w uroczystość bł. Benigny (prawdopodobnie dzień sprowadzenia relikwii) odprowadzano Msze św. z formularzem o błogosławionej. Przez umieszczenie jej relikwii we Wrocławku stała się bł. Benigna patronką miasta, diecezji i Kujaw. A Kapituła Wrocławska, jak przekazują jej akta, starała się o piękno i dobry stan relikwiarza⁷, w którym były przechowywane relikwie bł. Benigny. Ta stała troska o relikwiarz jest wyrazem czci, jaką otaczano błogosławioną. Relikwie jej, znajdują się obecnie w głównym ołtarzu katedry wrocławskiej.

Dalszy dowód kultu bł. Benigny stanowi zamieszczenie jej imienia w publicznych i liturgicznych Litaniach do Wszystkich Świętych. Imię bł. Benigny umieszczono w Litani do Wszystkich Świętych już w XIV wieku⁸. Po Soborze Trydenckim w mszale wykonanym na polecenie bpa Rozdrażewskiego⁹, znajdowała się także część pontyfikału, obejmująca święcenia kapłańskie; w Litani do Wszystkich Świętych tam umieszczonej znajduje

Missae Propriae ..., bez daty. Współoprawny ze mszałem Missale iuxta Ordinis Praedicatorum, auctoritate Aplica Aprobatum et Fr. Mauritii Viviani ... Provicarij Generalis iussu editum Romae 1823.

⁵ Directorium Divini Officii iuxta Rubricas ... Missalis et Breviarii Romani pro Dioecesi Vladislaviensi et Pomeraniae iussu ... Adami St. Grabowski Epi 1741; — wydawane przez następnych biskupów aż do r. 1880 włącznie.

⁶ Archiwum Akt Dawnych Diecezji Wrocławskiej: Acta Capitulum. Rękopis 69.

⁷ Tamże, Acta Capitulum. Rękopisy 69; 232; 238; Chodyński St., *Sprostowanie*, Sprawozdanie Komisji do badań historii sztuki w Polsce VII (1960) LXXI; tenże, *O św. Benignie*, *Przegląd Katolicki* 20 (1898) 368; tenże, *Liturgika*, *Kronika Diecezji Kujawsko-Kaliskiej* IV (1909) 355.

⁸ Biblioteka Seminarium Wrocławskiego: Cod. 120. Breviarium Vladislaviense.

⁹ Tamże, Cod. 16. Mszał Wrocławski bpa Rozdrażewskiego, pergaminowy 1590.

się wezwanie imienia bł. Benigny. Mszału tego używano w diecezji wrocławskiej przy udzielaniu święceń kapłańskich aż do XVIII wieku, a więc wymieniano też imię bł. Benigny.

Wypada tu zaznaczyć, że bp Rozdrażewski uważał bł. Benignę za patronkę swojej diecezji, a nawet całej Polski, stawiając ją na równi ze świętymi patronami Stanisławem i Wojciechem.

Trzeba stwierdzić, że w obecnym stadium badań nad kultem bł. Benigny nie wiemy, w jaki sposób czcił ją lud, jak wzywał jej pomocy w różnych potrzebach, jak modlił się do niej o wstawiennictwo. Wiadomo tylko tyle, że wielką czcią była otaczana przez cystersów. Świadczą o tym menologia i martyrologia cysterskie¹⁰, które wysławiają bł. Benignę. Szczególnie te martyrologia, które były wydawane drukiem od XVIII wieku. Cystersi, a także benedyktyni, czcili bł. Benignę w dniu 20 czerwca; prawdopodobnie wybrali ten dzień na podstawie przekazów najstarszej tradycji śląskiej. O stosunkowo silnie rozwiniętym kulcie bł. Benigny na Śląsku świadczą różne stare rękopisy. Za tradycją śląską, utrwaloną także w literaturze cysterskiej, która czciła bł. Benignę 20 czerwca, poszedł bp wrocławski, Karol Radoński¹¹ i pod datą 20 czerwca umieścił w swojej hagiografii wzmiankę o błogosławionej.

Sądzę, że na podstawie poznanych przekazów historycznych można zaryskować odtworzenie życia bł. Benigny. Co prawda wiadomości biograficzne czerpiemy z trzech niezależnych od siebie źródeł, ale i to w sumie niewiele daje. Z menologium cysterskiego wiemy, że była mniszka w zakonie cysterskim i w opinii ludzi jej współczesnych była uważana za świętą, ponieważ poniosła śmierć z rąk Tatarów we Wrocławiu.

Tradycja śląska podaje mniej więcej te same dane biograficzne o bł. Benignie co menologium cysterskie i liturgiczne teksty mszalne. A mianowicie: pochodziła z rodu rycerskiego, poniosła śmierć męczeńską w obronie wiary i czystości we Wrocławiu lub jego okolicach, napastnicy nazwani są Tatarami a bł. Benigna *Virgo Vratislaviensis*. Z Wrocławiem była faktycznie związana, ponieważ tam poniosła śmierć męczeńską a ponadto mogła pochodzić z tamtych okolic. Istnieje jednak i inna możliwość wytłumaczenia tej nazwy: pierwotna wersja brzmiała *Virgo Vladislaviensis* a później, o co nie trudno „l” zamieniono na „r” i stąd powstało *Vratislaviensis*.

Wzmianki biograficzne, mniej więcej podobnej treści jak wyżej, o bł. Benignie są dość liczne w obcych językach: łacińskim, niemieckim i francuskim. Na podstawie tych wzmianek zawartych w różnych dokumentach historycznych, trudno jest określić przynależność klasztorną i regionalną bł. Benigny: mogła wstąpić do klasztoru w Trzebnicy, stojącego wówczas na wysokim poziomie i tu pozostać, a mogła też być w jakimś klasztorze filialnym. Na wieść o zbliżaniu się Tatarów udała się ze współtowarzyszkami do obronnego Wrocławia. Tatarzy upojeni odniesionym pod Legnicą zwycięstwem (8. IV. 1241 r.) zdobyli w kilka dni później Wrocław i wtedy wśród tysięcy zamordowanych była i bł. Benigna. W tym krytycznym momencie bł. Benigna miała mężnie odrzucić ponętę wroga i uratować dziewictwo za cenę męczeństwa. Musiały temu męczeństwu towarzyszyć jakieś nadzwyczajne okoliczności, skoro spośród wielu zamordowanych ona jedna przeszła do hagiografii.

¹⁰ Henriquez Chryzostomus, *Menologium Cisterciense*. Antverpiae 1630; Tenze, *Lilia Cistercii*, Duaci 1633; Tenze, *Zelbracher Theobaldus, Menologium Cisterciense* Fr. Groner 1730; *Kalendarium Cisterciense seu Martyrologium S. O. Cist. Romanis rubricis accomodatum*, Parisiis 1689; Sartorius Augustinus, *Cistercium bis Tertium, Vetero* — Pragae 1700.

¹¹ Radoński K., *Święci i błogosławieni, Encyklopedia hagiograficzna*, Warszawa 1947.

W literaturze polskiej posiadamy krótkie życiorysy bł. Benigny napisane przez kronikarzy z Krzeszowa i Wąchocka¹². Wzmiankę o Błogosławionej znajdujemy też w książce ks. Ignacego Stebelskiego¹³, która miała dwa wydania, jedno w 1781 roku, a drugie w 1866. Pełną tradycję przechowywaną we Włocławku o bł. Benignie zebrał w krótkim studium ks. Stanisław Chodyński¹⁴. W ten sposób zostały połączone wiadomości o bł. Benignie, zawarte w drukowanym brewiarzu włocławskim z roku 1541, z miejscową tradycją ludową. Tytuł błogosławionej przyznał Benignie zgodnie z ówczesnym zwyczajem panującym w Kościele, a w Polsce rzadko spotykanym, lud za zgodą biskupa.

Na podstawie tego co było dotychczas powiedziane o bł. Benignie, można stwierdzić, że żadna z postaci błogosławionych trzynastego wieku, które uzyskały następnie rzymską aprobatę kultu, nie posiadała uprzednio tak bezspornie żywego i długo trwającego kultu publicznego, jaki posiadała bł. Benigna.

Ten krótki przyczynek do historii liturgii w Polsce ma na celu utrwalenie rzadkich przekazów historycznych i pobudzenie do dalszych badań.

O. AUGUSTYN CIESIELSKI

---

¹² Biblioteka Uniwersytecka Wrocław: Rękopis IV. Q. 152; Biblioteka Archidiecezji Poznańskiej: Rękopis 145.

¹³ Stebelski J., *Dwa wielkie światła ... żywoty św. Eufrozyny i Parascewii*, I, Lwów 1866.

¹⁴ Chodyński St., *O św. Benignie*, Przegląd Katolicki 20 (1898) 368.